

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РАДЬКО ОКСАНА ГРИГОРІВНА

УДК [81'373.43:81'367.623]:821.161.2-1“19”

**ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ НАЗВИ СТАТИЧНИХ
ОЗНАК В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ XX СТОРІЧЧЯ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови і літератури Національного університету “Острозька академія” Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Вокальчук Галина Миколаївна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор, завідувач кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Кравець Лариса Вікторівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри стилістики української мови;

кандидат філологічних наук, професор
Бабич Надія Денисівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
професор кафедри історії та культури
української мови.

Захист відбудеться “20” січня 2017 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (вул. Винниченка, 30 а, ауд. 407, м. Луцьк, 43021).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: вул. Винниченка, 30 а, м. Луцьк, 43021.

Автореферат розіслано “16” грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

О. І. Приймачок

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Український мовно-поетичний дискурс ХХ сторіччя посідає важливе місце в словесно-художній творчості народу, його духовній культурі загалом. Реакція національної спільноти на різноманітні соціально-економічні, суспільно-політичні, науково-технічні, мистецькі зміни зумовила появу в мові поезії зазначеного хронологічного зрізу масиву різноманітних лексичних інновацій, із-поміж яких виокремлюється значний за обсягом корпус авторських лексичних новотворів (АЛН). Такі одиниці в специфічній формі вербалізують світовідчуття й культурні традиції не тільки самого автора, а й усього народу, оскільки, поряд з узуальними лексемами, здатні вміщувати в собі національно-культурний компонент (далі – НКК) мовної семантики. АЛН, перебуваючи на периферії лексичної системи, не зафіксовані в загальномовних словниках відповідного періоду, однак за сприятливих інтра- й екстралінгвальних умов вони можуть стати узуальними.

Із-поміж оригінальних номінативних одиниць, що функціують у поетичних текстах ХХ сторіччя, вагоме щодо кількості місце посідають інновації на позначення статичних ознак денотатів. Індивідуально-авторські прикметники (ІАП) слугують не лише інтенсифікаторами образності, експресивності, виразниками народнопісенного колориту, а й важливими репрезентантами світобачення й світовідчуття носіїв української етнокультури.

Починаючи з середини минулого сторіччя АЛН обиралися об'єктом різновекторних лінгвістичних студій у вітчизняному й закордонному мовознавстві (праці В. М. Русанівського, Г. М. Колесника, Є. А. Карпіловської, О. А. Стишова, Ж. В. Колоїз, Г. М. Вокальчук, Д. В. Мазурик, К. В. Брітікової, В. В. Лопатіна, О. А. Земської, О. Г. Ликова, Р. Ю. Наміткової, А. Г. Новосьолової, Н. І. Фельдман, Г. О. Винокура, О. В. Сенько, Н. Г. Бабенко, Г. Ядацької та ін.).

ІАП в українській поетичній мові ХХ ст. досі не становили об'єкта спеціального лінгвістичного дослідження, хоча принагідно їхні виражальні можливості проаналізовані в працях С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт, А. В. Висоцького, Т. П. Беценко, О. М. Рудь, Л. І. Шутової, Л. Ю. Тихої, І. В. Кононенко, Д. В. Рязанцевої, Л. В. Підкамінної та ін. Науковці дослідили семантичну структуру прикметників (зокрема й індивідуально-авторських), простежили їхнє функційне навантаження й стилістичні конотації в складі епітетних словосполучень та метафори.

Власне авторські прикметникові новотвори в українській поезії ХХ –ХХІ ст. досліджували Г. М. Вокальчук, Г. М. Сюта, О. О. Жижома, А. А. Калетнік, Н. А. Адах, Н. В. Гаврилюк, В. В. Максимчук, О. В. Семенюк, О. Б. Ліпкевич, О. М. Строкаль, К. В. Дюкар та ін. ІАП проаналізовано переважно в дериваційному, лексико-семантичному, функційно-стилістичному аспектах, частково здійснено їхню лексикографічну інтерпретацію. Однак комплексного дослідження ІАП як невід'ємного складника мови української поезії ХХ ст. і репрезентантів національної мовно-поетичної картини світу (далі – НМПКС) у

сучасному мовознавстві досі не здійснено, що зумовлює **актуальність** запропонованої розвідки.

У дисертації проаналізовано авторські номінації статичних ознак денотатів з урахуванням сучасних підходів до вивчення мови художніх текстів в аспекті взаємодії людини й культури, мови й мислення, досліджено особливості вербалізації НКК у структурі й семантиці ІАП, що функціують в українських поетичних текстах минулого сторіччя.

Зв'язок роботи з науковими проблемами, планами, темами. Дисертація пов'язана з науковою проблематикою кафедри української мови і літератури “Лексико-стилістичні параметри української мови і мовлення в семантичному і комунікативному вимірі” (державний реєстраційний номер 0114U000088) і виконана згідно з планами роботи неографічних лабораторій “Острозький неограф” Національного університету “Острозька академія” (2007–2015 рр.) та “NEOLEX-Рівне” Рівненського державного гуманітарного університету (2010–2016 рр.). Тему роботи затверджено на засіданні вченої ради Національного університету “Острозька академія” (протокол № 2 від 24 вересня 2009 р.).

Мета дисертаційної праці – здійснити семантичний, лексико-граматичний, дериваційний, лінгвокультурологічний аналіз індивідуально-авторських прикметників як специфічних репрезентантів національної мовно-поетичної картини світу ХХ сторіччя.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати лінгвістичний статус ІАП;
- 2) здійснити частотний аналіз ІАП у хронологічному аспекті, за авторською належністю, за репрезентативністю тематичних груп новотворів;
- 3) схарактеризувати етнолінгвістичні засади вивчення семантики ІАП;
- 4) проаналізувати специфіку вербалізації НКК в семантичній структурі ІАП;
- 5) схарактеризувати лексико-семантичні особливості авторських кольороназв як характерного фрагмента мовно-номінативного простору української поезії ХХ сторіччя;
- 6) дослідити лексикографічні параметри опису прикметникових АЛН у словниках мови письменників та неологічних словниках;
- 7) із урахуванням здобутків сучасної індивідуально-авторської неографії, здійснити лексикографічну інтерпретацію ІАП в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч.

Об'єкт наукового аналізу – індивідуально-авторська прикметникова номінація в українській поезії ХХ ст.

Предмет дослідження – семантична, лексико-граматична, дериваційна структура ІАП та їхнє лексикографічне представлення.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано такі методи: *лінгвістичного опису* – застосовано для аналізу способів, засобів, принципів виокремлення авторських ад'єктивів, їхньої класифікації та інтерпретації; *контекстного аналізу* – для ідентифікації ІАП у поетичних текстах; *компонентного аналізу* – для дослідження семантичної

структури прикметникових АЛН; *зіставно-порівняльного аналізу* – для виявлення особливостей лексикографічної параметризації ІАП у словниках / словопоказниках, для порівняння / зіставлення семантики та структури ІАП одних авторів з інноваціями інших поетів ХХ ст.; *метод кількісних підрахунків* – для комплексної характеристики ІАП у поетичному дискурсі ХХ ст. За допомогою методу *концептуального аналізу* виявлено ключові для загальнолюдської та національної культури слова-концепти та слова-символи, що лягли в основу ІАП. Метод *лінгвокультурологічного* (контекстно-культурологічного) аналізу застосовано для визначення ролі етнокультурного контексту в процесі формування ІАП із семами ‘символ’, ‘культурний концепт’. Метод *лексико-семантичної сполучуваності* використано для з’ясування значення ад’єктивних АЛН.

Джерельною базою дослідження слугували опубліковані словники авторської неологічної лексики в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч, зокрема “Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття”, “Словник лексичних новотворів Михайля Семенка” Г. М. Вокальчук (Рівне, 2004 р., 2006 р.), “Словник авторських лексичних новотворів київських неокласиків” Н. В. Гаврилюк (Острог, 2009 р.), “Загальний словник авторських лексичних новотворів поетів-дисидентів 60–70-х років ХХ століття” О. Б. Тимочко (Острог, 2010), “Словник лексичних новотворів сучасних поетів Рівненщини” В. В. Максимчука (Острог, 2015 р.) та ін.; словники АЛН українських поетів ХХ–ХХІ сторіч (з електронного ресурсу неографічних лабораторій “Острозький неограф” Національного університету “Острозька академія” та “NEOLEX-Рівне” Рівненського державного гуманітарного університету; 2005–2015 рр.). Джерела репрезентують творчість близько 250 авторів – представників різних літературних напрямів і течій. Фактичний матеріал дослідження (понад 5100 ІАП) представлений у “Словнику індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч” Г. М. Вокальчук, О. Г. Радько (Луцьк, 2016 р.).

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що в ній: 1) уперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано авторську неологічну лексику одного частиномовного класу – прикметників; 2) встановлено критерії ідентифікації ІАП-комполітів; 3) здійснено аналіз семантики ІАП у лінгвокультурологічному аспекті; 4) з’ясовано лексико-семантичні особливості авторських назв статичних ознак як специфічних репрезентантів національної культури; 5) уперше здійснено лексикографічну інтерпретацію ІАП, засвідчених у поетичних текстах ХХ–ХХІ сторіч, завдяки чому до наукового обігу введено новий фактичний матеріал.

Теоретичне значення. Висновки й узагальнення виконаної дисертаційної праці поглиблюють теорію української неології та лінгвостилістики, відкривають перспективи для комплексного вивчення АЛН інших частиномовних класів. Запропоновані в дисертації принципи аналізу структурно-семантичних особливостей ІАП як специфічних репрезентантів НМПКС можуть бути застосовані в подальших лінгвокультурологічних студіях. Одержані результати

сприяють розвитку теорії української письменницької лексикографії.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути застосовані у вишівській практиці викладання лексикології, лексикографії, словотвору, стилістики сучасної української мови, етнолінгвістики, науково-пошуковій роботі студентів та аспірантів, під час проведення спецкурсів із написання посібників з індивідуально-авторської неології та неографії, лінгвостилістики та лінгвокультурології. Представлені матеріали становитимуть наукове зацікавлення для подальших неографічних досліджень, зокрема для створення словотвірного й тематичного словників ІАП, зведеного словника АЛН в українській поезії ХХ–ХХІ ст.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, автореферат, опубліковані статті, у яких викладено основні положення наукової праці, виконані здобувачем самостійно, без співавторства. “Словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч” (Луцьк, 2016 р.) укладено в співавторстві з професором Г. М. Вокальчук.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри української мови і літератури Національного університету “Острозька академія” (протокол № 12 від 29 червня 2016 року). Різні аспекти досліджуваної проблеми викладено в доповідях і повідомленнях на 16 наукових заходах різного рівня: *міжнародних наукових конференціях*: “Мова як світ світів. Поетика і граматики” (Київ, 7–8 грудня 2009 р.); “Розвиток словникового складу та граматичного ладу української мови у зв’язку з демократизаційними та глобалізаційними процесами” (Рівне, 15–16 жовтня 2009 р.); “Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє” (Рівне, 18–19 березня 2011 р.); “Динамічні процеси в граматиці і лексичному складі сучасних слов’янських мов” (Рівне, 19–20 травня 2011 р.); “Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови” (Луцьк, 26–27 вересня 2013 р.); “Взаємодія етнічних і планових мов у контексті європейської інтеграції” (Луцьк, 20–21 вересня 2013 р.); “Лінгвостилістика ХХІ століття: стан та перспективи розвитку” (Луцьк, 19–21 червня 2015 р.); *міжнародних наукових читаннях* “Лінгвістичні студії молодих дослідників” (до 50-річчя кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету) (Рівне, 10–11 жовтня 2013 р.); II, V, VI Міжнародних наукових читаннях “Лінгвістичні студії молодих дослідників” (Рівне, 16–17 лютого 2012 р., 21 травня 2015 р., 25 травня 2016 р.); *всеукраїнських конференціях, семінарах, форумах*: II Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 24–26 квітня 2012); “Актуальні проблеми культури української мови і мовлення” (Острог, 1–2 листопада 2012 р.); *регіональних конференціях*: II Регіональній міжвузівській науково-практичній конференції “Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання” (Дубно, 28 березня 2013 р.); *звітних конференціях*: “Наукові дослідження молоді” (Дубно, 28 квітня 2011 р., 25 квітня 2012 р.); *засіданнях неографічних лабораторій* “Острозький неограф” Національного університету “Острозька академія” та “NEOLEX-Рівне”

Рівненського державного гуманітарного університету (Острог, Рівне, 2010–2016 рр.).

Публікації. Теоретичні й практичні результати наукового дослідження викладено в 20 публікаціях (8 із них – у фахових виданнях, 1 – у збірнику, зареєстрованому в міжнародних каталогах періодичних видань та базах даних, 1 – у неперіодичному закордонному виданні); “Словнику індивідуально-авторських прикметників в українській поезії XX–XXI сторіч” (Луцьк, 2016).

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень і позначень, уживаних у роботі, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (275 позицій), списку лексикографічних джерел (106 позицій), списку першоджерел (510 позицій) і 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 327 сторінок, основного тексту – 195 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання роботи, визначено об’єкт, предмет і методи дослідження, його наукову новизну, теоретичне й практичне значення, окреслено джерельну базу, наведено відомості про форми апробації одержаних результатів, де зазначено кількість публікацій, що висвітлюють загальну концепцію дисертації.

У **першому** розділі – “*Теоретичні засади дослідження індивідуально-авторських прикметників у сучасній неології*” – проаналізовано термінологічний апарат українських і закордонних неологічних студій, визначено загальні критерії ідентифікації прикметникових АЛН, звернено увагу на проблему кваліфікації прикметників-комполітів / юстаполітів як узуальних чи okazіональних (індивідуально-авторських) утворень, проаналізовано особливості творення ступенів порівняння ІАП, здійснено частотний аналіз ІАП за роками їх створення, за авторською належністю.

Кінець XX ст. в українському мовознавстві позначився бурхливим розвитком нової мовознавчої дисципліни – *неології*, об’єкт вивчення якої становить нова лексика й – ширше – будь-які нові явища (інновації) в мовній діяльності суспільства. Особливу увагу сучасні неологи звертають на різновекторне дослідження АЛН у художньому й публіцистичному дискурсах. Мовознавці використовують різні термінопозначення нової лексичної одиниці, створеної автором і вперше зафіксованої в художньому (зокрема поетичному) тексті. Узявши до уваги погляди українських і закордонних неологів, під АЛН розуміємо мовне утворення, що виникло в процесі індивідуального творчого акту зазвичай як результат свідомого порушення автором мовної норми з метою реалізації певних мовно-естетичних завдань. У роботі терміни *авторський лексичний новотвір*, *(авторська) лексична інновація*, *неолексема* вживаємо як синоніми.

У сучасному мовознавстві дискусійним залишається питання про розрізнення узуальних та okazіональних прикметників. Оскільки жоден із

критеріїв, запропонованих дослідниками, не є абсолютним і самодостатнім для ідентифікації АЛН із-поміж інших лексичних інновацій, під час добору фактичного матеріалу та його подальшої наукової інтерпретації використано комплексне поєднання різних критеріїв. Основними умовами зарахування прикметників до АЛН вважаємо такі: відсутність фіксації цих одиниць у різножанрових словниках (*лексикографічний критерій*); новизна, експресивність (*експресивно-стилістичний критерій*); *ненормативність*, яка полягає в свідомому порушенні автором граматичних, фонетичних, орфографічних та інших норм для створення певного стилістичного забарвлення чи відтінку; *функційна одноразовість*. Визначаючи ймовірність вилучення з лексикону того чи того прикметника, окрім семантичних ознак, потрібно враховувати й характер лексичної сполучуваності таких слів з означуваними іменниками (*критерій контекстної прикріпленості*), оскільки саме в ній відображено властиве їм нюансування ознаки.

Базуючись на проаналізованих підходах до визначення лінгвістичної природи АЛН і беручи до уваги основні критерії ідентифікації ад'єктивних інновацій, у процесі комплексного аналізу ІАП у текстах української поезії ХХ ст. у семантичному й лексикографічному аспектах оперуємо поняттями “індивідуально-авторська назва статичної ознаки”, “авторський прикметниковий новотвір”, “індивідуально-авторський прикметник”, “індивідуально-авторська ад'єктивна / прикметникова номінація”, “оказіональний прикметник”, вважаючи їх синонімічними.

Однією з найголовніших диференційних ознак ІАП вважають його ненормативність, що виявляється насамперед в утворенні форм компаратива та суперлатива від відносних та присвійних прикметників, напр.: *щонайжизніший* (В. Стус), *найвсвітніший* (В. Барка), *найнесходенніший* (Л. Мельник), *предотепніший* (В. Ярмалюк). Нерідко дериваційною базою аналізованих ІАП слугують іменники, завдяки чому увиразнюється розмовний, знижений стиль мовлення: *Ось я свиня – то вже свиня! Од всіх свиней свиніша!* (П. Тичина); *...Твій борець зробивсь борцішим набагато* (Л. Костенко); *Хто іудіший: / Розум, наприклад, в столиці, / Чи Калитка якийсь...* (І. Павлюк).

Незважаючи на значне поширення ІАП у поетичних текстах (як зазначалося вище, до аналізу залучено понад 5100 АЛН), продуктивність авторів у створенні цих одиниць далеко не однакова. Найактивнішими експериментаторами в царині індивідуально-авторської прикметникової номінації були: В. Стус – 282 АЛН, В. Барка – 266 АЛН, П. Тичина – 256 АЛН, А. Малишко – 249 АЛН, М. Рильський – 247 АЛН, І. Павлюк – 238 АЛН. Великою кількістю ІАП поетичний лексикон ХХ сторіччя поповнили Є. Маланюк (118), Ю. Клен (95), С. Бабій (94), М. Зеров (93), І. Драч (83) та ін. Найменшу кількість ад'єктивних інновацій (менше 10) засвідчено у творчості В. Чумака (8), П. Карманського (7), Гео Шкурупія (6), О. Лятуринської (3) та ін., що частково пояснюємо творчою манерою письма авторів та незначним обсягом їхнього поетичного доробку. Одержані результати засвідчують, що в царині прикметникової неології креативна лінгвальна діяльність авторів

безпосередньо залежала від загальних словотворчих тенденцій у поетичному мовленні аналізованого періоду.

Із метою виявлення основних закономірностей авторського прикметникового словотворення в українській поезії ХХ ст. здійснено частотний аналіз розподілу ІАП за хронологічним критерієм. В основу дослідження покладено запропоновану Г. М. Вокальчук періодизацію індивідуально-авторської лексичної номінації в поезії ХХ ст. Згідно з результатами частотного аналізу ІАП, найбільше (981 АЛН) сконструйовано в період так званої хрущовської “відлиги”, активізації літературної діяльності шістдесятників (1956–1989 рр.). Порівняно низький рівень словесного експериментаторства поетів припадає на добу комунізації (1934–1940 рр. – 148 АЛН), період Другої світової війни (1941–1945 рр. – 174 АЛН), повоєнні роки (1946–1955 рр. – 145 АЛН). Найменш продуктивною (в кількісному відношенні) ад’єктивна індивідуально-авторська номінація була впродовж 1900–1916 рр. (73 АЛН). На основі аналізу результатів проведеного дослідження є підстави зробити висновок, що психолінгвальна креативність поетів ХХ ст. залежала від особливостей їхнього ідіостилю й зумовлена потужним впливом екстралінгвальних чинників.

У другому розділі – “*Авторські прикметникові новотвори як специфічні репрезентанти національної мовно-поетичної картини світу*” – проаналізовано лексико-семантичні особливості ІАП в українській поезії ХХ ст., обґрунтовано доцільність вивчення семантики нових слів на етнолінгвістичних засадах, простежено шляхи реалізації семантичних відтінків ІАП, які містять у своїй структурі НКК, визначено місце й роль авторських кольороназв і АЛН релігійної тематики у формуванні не лише індивідуальної, але й НМПКС.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики дослідники звертають посилену увагу на всебічний аналіз мовних одиниць, що віддзеркалюють менталітет і творчий потенціал народу, репрезентують особливості розвитку його мови, висвітлюють специфіку вербального самовираження лінгвокультурної спільноти. У цьому аспекті особливої уваги заслуговують ІАП, які не тільки посилюють метафоричність тексту, інтенсифікують його образність, експресивність, поетичність, а й виступають важливими репрезентантами НМПКС.

Унаслідок комплексного аналізу ІАП встановлено, що останні в мовотворчості українських поетів ХХ ст. представлені різноструктурними інноваціями. З-поміж ІАП виокремлено частину простих за структурою АЛН (20 % від загальної кількості), напр.: *аеропляновий* (М. Семенко), *налітний* (М. Зеров), *фіолетний* (В. Стус), *безпісенний* (І. Римарук), *любосний* (Я. Славутич) та ін. Поява таких інновацій у поетичному тексті зумовлена передусім причинами версифікаційного характеру: 1) пошуками відповідної рими: *Як прийде зима до хати, / День нам буде яблука́тий* (М. Дубов); 2) прагненням поетів лаконічно, однослівно, а не за допомогою аналітичної словоформи позначити ознаку денотата: *В городах безлі́хтарних і безти́нних, / де зли́днів чу́тно пі́сні...* (М. Рильський).

Більш репрезентативні в словотворчості поетів аналізованого періоду ІАП-компози́ти / юкстапозити (80 % від загальної кількості): напр.: *спекотно-великий*

(Б. Нечерда), *ромашково-світаний* (М. Сингаївський), *дивен-ясновроден* (І. Драч), *босий-простоволосий* (Н. Горик), *перший-останній* (І. Павлюк) та ін.

В українській поезії ХХ ст. представлено всі лексико-граматичні розряди прикметників. Якісних ІАП засвідчено порівняно небагато (10 % від загальної кількості), майже всі вони сконструйовані на основі загальнономовних лексичних одиниць, напр.: *молодисто-молодий* (П. Тичина), *палкучий* (М. Хвильовий), *ніжно-м'який* (Б. Боровець), *чорний-чоренний* (М. Матіос). АЛН аналізованого типу – це переважно похідні одиниці з семантикою кольору, які виконують функції оригінальних епітетів щодо денотатів-субстантивів, напр.: ...*Воркочуть голуби. – Тріпочуть крильця / срібляно-сизі...* (О. Влизько).

Значно численнішим є розряд відносних прикметників (45 % від загальної кількості): *тяглистий* (Д. Фальківський), *наскронний* (Д. Павличко), *байдужо-непривітний* (О. Теліга) та ін., серед яких виокремлюється група присвійно-відносних ІАП: *Аполлон*"/-ський (М. Семенко), *турботливо-ненин* (А. Малишко).

На рисунку 1 представлено відсоткове співвідношення диференційних сем у значеннєвій структурі ІАП. Класифікацію АЛН здійснено з погляду їхньої конкретної семантики (якщо це простий за структурою прикметник) або з урахуванням передусім семантики стрижневого компонента, якщо це прикметник-комполит.

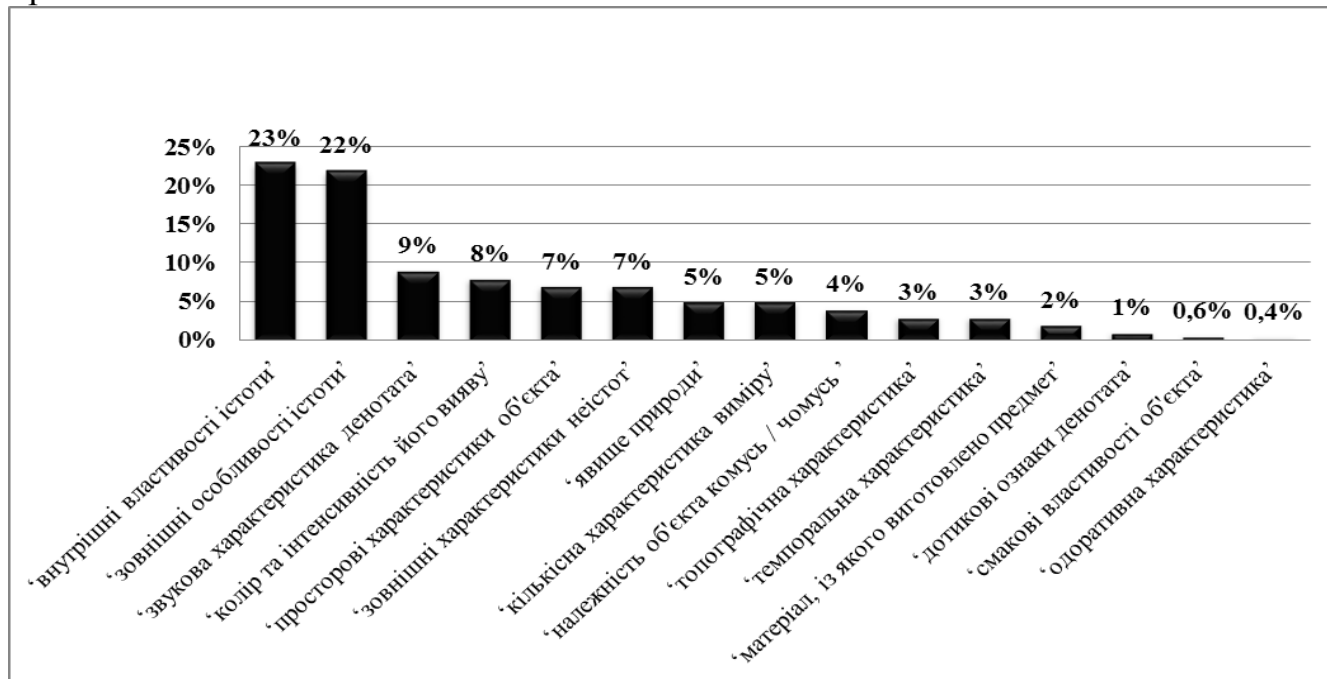

Рис. 1. Відсоткове співвідношення диференційних сем у семантичній структурі індивідуально-авторських прикметників

Поети, створюючи ІАП, за основу номінації брали передусім такі ознаки денотата: внутрішні властивості істоти – *ляжливо-мирний* (А. Малишко), *всезнаюче-всепрощаючий* (Б. Олійник), *лагідно-слабий* (А. Таран), *журливо-добрий* (В. Романюк), *невідрадісний* (П. Савченко) та ін., що зумовлено потребою вербалізації найтонших порухів людської душі; зовнішні особливості істоти – *каліноустий* (І. Калинець), *розмерзлоокий* (М. Вінграновський), *рухомогрудий* (Л. Костенко), *соннокосий* (Б. Рубчак), *круглобоко-мордатий* (В. Басараба). Велика кількість складних ІАП із соматичним компонентом пов’язана з давньою

традицією вживання їх в українській поетичній мові. Номінації, що позначають колір та звукову характеристику денотата, посідають друге місце в загальній кількості ІАП, напр.: *червоно-си'-зеле'* (П. Тичина), *синьOVERSTий* (В. Романюк), *дзвінкогорлий* (В. Стус), *кричатий* (В. Барка). Найменш поширені ІАП, що позначають смакові властивості й одоративну характеристику об'єкта (*кислявий* (Ю. Клен), *солодко-медовий* (В. Гренджа-Донський), *сморідномузейний* (І. Драч), *духмяно-бузковий* (В. Марценковський) та ін.), оскільки відтінки смаку й запаху складно передати за допомогою оригінальної й водночас простої за структурою лексичної одиниці.

Як відомо, прикметники загалом й індивідуально-авторські зосібна номінують сутнісні статичні ознаки фрагментів довкілля, напр., колір, запах, смак, форму, розмір, інтенсивність вияву ознаки тощо. Однак спосіб інтерпретації цих ознак, утілений у мовній семантиці, значною мірою залежить від особливостей етнокультури, у якій зріс і / чи перебуває індивід як творець нового слова (у нашому випадку – креативна мовна особистість).

Унаслідок комплексного вивчення ІАП, зафіксованих в українських поетичних текстах, встановлено ключові слова, що дають змогу змоделювати окремі складники НМПКС українців.

Етнолінгвістичний підхід до вивчення мовних одиниць на лексико-семантичному рівні описано в працях О. О. Потебні, С. Я. Єрмоленко, Ж. П. Соколовської, В. І. Кононенка, В. В. Жайворонка, І. О. Голубовської, Н. О. Данилюк, О. В. Масло та ін. Базуючись на поглядах науковців, для позначення національно маркованих одиниць використовуємо термін “національно-культурний компонент”, під яким розуміємо елемент семантичної структури слова, що найповніше виражає особливості національного характеру й світосприйняття.

У словотворчості українських поетів ХХ ст. ІАП із НКК становлять близько 30 % від усіх АЛН. Як засвідчують результати дослідження, найбільш репрезентативні в семантичній структурі ІАП елементи, співвідносні зі словами-символами (понад 1100 АЛН), більшість із яких мають народнопоетичне підґрунтя. Автори поряд з узуальними фольклорними символами творять індивідуально-авторські (*орлинокрилий* (В. Сосюра), *вітрогровий* (П. Воронько), *небесноокий* (І. Драч), а також надають суб'єктивних смислів традиційним символам, напр.: *вогнесилий* (П. Тичина), *хмарномрійний* (В. Крикуненко).

У поезії аналізованого періоду поширені ІАП (близько 100 АЛН) із компонентом на позначення рослинних слів-символів, напр.: *верб'яні котики* (І. Сидорчик), *осично-тополина Чернеччина* (П. Воронько). В ІАП актуалізовано здебільшого такі семи: 1) ‘рідний край’, ‘Україна’ – *сонячно-вербова земля* (С. Бабій), *пшенично-золотий, калиново-яскравий край* (М. Луцюк), *барвінково-хрещатий світ* (І. Павлюк); 2) ‘гармонія’ ‘краса’ (символічно-культурний елемент, спільний для слов'ян) – *калиноуста Лада* (І. Калинець); 3) ‘внутрішній стан’, ‘настрій’ – *голубливо-фіалковий спокій* (В. Стус), *біло-ромашкове щастя* (Г. Царик); 3) ‘почуття’, ‘емоція’, ‘психологічний стан’ – *гіркополинні плачі* (Л. Костенко), *калиноокі душі* (В. Вербич), *яблунна туга* (О. Пухонська).

У словотворчості поетів ХХ ст. широко представлені ІАП із компонентом-зоосимволом, більшість із яких містить певну інформацію про світогляд українського народу. Наприклад, АЛН, утворені за допомогою лексеми *кінь*, указують на відмітні риси українців минулого й сьогодення (при цьому актуалізована сема 'працьовитість'): *Аби його [коня. – О. Р.] душа коневояблуката / Від плуга й батога зуміла відпочить* (М. Пшеничний). Фаунонім *бджола*, відомий у слов'ян-язичників як символ кохання, у поезії аналізованого періоду набуває асоціативного зв'язку з поетичною творчістю (*бджолинорійні вірші* (Ю. Клен), *вишнево-бджолині пісні* (А. Таран).

За допомогою символів-фаунонімів поети змальовують як позитивні риси народного характеру: *безгрішно-голубина* душа (І. Світличний), *орлокрилий* козак (І. Огієнко), *замріяно-лебедина* людина (С. Бабій), так і негативні, причому чисельність негативно конотованих символів переважає, напр.: *собаколиці баришники* (В. Барка), *змісноті* злочинці (М. Зеров), *гієнокрилий* нелюд (Е. Андієвська), *червиво-скороспілий лавреат* (М. Пшеничний) тощо.

Значну за обсягом групу у корпусі ІАП формують інновації на позначення неба й небесних світил, напр.: *зореметний* (Є. Маланюк), *небесно-сивий* (С. Йовенко), *місячно-білий* (А. Малишко) тощо. 3-поміж одиниць цієї тематичної групи домінантні ІАП із солярним компонентом (69 АЛН), оскільки давні слов'яни були ревними сонцепоклонниками, напр.: *сонячно-живий* (М. Рильський), *сонцевічний* (В. Барка), *досонячний* (А. Гризун) та ін. Частина номінацій аналізованого типу – своєрідні метафоричні епітети до романтичного образу України: *Ой летіли лебеді та над Україною, Зорянописенною, росянокалинною* (Г. Світлична); *Батьківщино сонцекрила, я в тобі, і ти в мені* (В. Сосюра); *...Мій добрий, щедрий, сончечолий краю* (П. Рачок).

ІАП із компонентом "пора року" (81 АЛН) в поезії аналізованого періоду набувають універсальних для багатьох міфологічних систем антропоморфних ознак: *веснянооке* дівча (А. Таран), *зимово-чарівний* митець (Н. Самчук), *тринадцяти-весняно-юно-літня* я (Л. Пшенична), а також мають тісний зв'язок з обрядовістю давніх українців: *...Великдень Божий, / І дзвони в небі весняно-чисті!* (Г. Дячок).

Нерепрезентативні в поетичному дискурсі ХХ ст. ІАП, мотивовані найменуваннями реалій народного побуту та традиційної їжі українців (лише 2 % від усіх ІАП із компонентом-символом): *безрушниковий* (М. Семенко), *солом'яно-криничний* (Н. Диб'як), *колисково-теплий* (Н. Миколайчук), *хлібодарний*, *хліборадний*, *хліборідний* (Л. Мовчун). Загалом новотвори такого зразка символізують достаток і добробут українського народу.

Тема релігійності на лексичному рівні виявляється в активному вживанні ІАП (180 АЛН) релігійно-християнської тематики, що позначають: а) найменування Бога та явищ потойбічного світу: *богомвбережний* (І. Маловічко), *христовоскресний* (П. Тичина), *херувимний* (С. Праск), *пекельно-райський* (А. Криловець); б) назви предметів-символів християнського культу: *безхрестий* (Я. Славутич), *живице-ладановий* (В. Вербич), *благовісно-дзвонний* (Л. Литвинчук); в) назви культових споруд: *монастиренський* (М. Пшеничний),

храмний (М. Тимчак); г) номінації церковно-календарних подій, свят, релігійних обрядів: *страсноп'ятничний* (Б. Боровець), *колядувальний* (С. Праск), *зеленосвятський* (А. Криловець) та ін. ІАП релігійної тематики несуть експресивне навантаження, оскільки автори проєктують біблійні символи на сучасний український ґрунт, надають національного колориту зображуванім подіям тощо, напр.: *Всього Світу Воскресіння! / – Встаньте ж, вільні-богорівні!* (А. Казка); *Як є народ страшносудний, / То це лише мій!* (О. Стефанович); *...Щоб твої [Україно. – О. Р.] перемоги узріти і твою надбіблійну красу* (Я. Славутич).

Визначальна стильова ознака української поезії минулого сторіччя – активне вживання ІАП-кольороназв. Найбільша кількість структурно-семантичних типів характерна для ІАП на позначення *жовтого* кольору та його варіантів (*золотий*, *буриштиновий*) – 19 %. Порівняно меншою кількістю представлені ІАП-композиції – складники мікросистем *сірого* (17 %), *синього* (16 %) та *червоного* (15 %) кольорів. Майже однаковою кількістю репрезентовані ІАП із компонентом *чорний*, *білий* (відповідно 11 % і 12 %). Найменш уживані ад'єктиви на позначення *зеленого* кольору – 10 %. Кількісна перевага прикметникових слововживань із конкретними колірними компонентами значною мірою зумовлена традиціями використання відповідних кольоропозначень в українському народнопісенному дискурсі. Наприклад, номінації *золотоланний* (І. Вирган), *білохатний*, *золотодзвонний* (М. Рильський), *синьожитний*, *білосвітний* (І. Павлюк), *синьонебний* (В. Ярмолук), *сіроденний*, *чорно-вороновий* (В. Стус), *небесно-синьо-золотий* (О. Доріченко) та ін., виступаючи репрезентантами НМПКС, суттєво поповнили арсенал мовновиражальних засобів поетичного мовлення ХХ ст. в царині індивідуально-авторської ад'єктивної номінації.

У корпусі ІАП поширений ще один тип АЛН (близько 400 одиниць), відзначених лінгвокультурною специфікою. Ідеться про так звані культурні концепти (“ключові слова культури”). Специфічні концепти, тісно пов'язані з українською ментальністю, – *дума*, *думка* – в українській поезії містять певний емоційний заряд, на який нашаровано значення “лихий”, “мовчазний”, напр.: *Як злоба вам нашепче зраду / у нічну, в лиходумну мить, / гроно світлого винограду / ви в отруту міцну вмочіть* (Б. Рубчак); *Здригнуться сиводумні стіни враз – / І згасне їх зітхання ув обнові...* (П. Мах).

Для НМПКС українців показове лексико-асоціативне поле, центр якого – знакове, “найгостріше слово – Україна” (О. Теліга). Відтак закономірно, що в поезії аналізованого періоду засвідчено часте вживання ІАП *українний*, який має виразне позитивне забарвлення, напр.: *...Оживає в мені все українне...* (Б. Боровець); *Не окраїнна ти, українна єси...* (В. Гей); *І біль твій такий українний, / тонкий і смаглявий на вроду* (Н. Нікуліна); *...І СЛОВОМ осінить мене / Та одержимість українна, / Та мука самозабуття, / Що перероджує життя...* (С. Праск). У наведених контекстах актуалізовано співвіднесення понять “Україна – Батьківщина”, “Україна – світогляд”, “Україна – мова”.

Поети ХХ ст. продовжили й творчо розвинули традицію конструювання оригінальних номінативних одиниць, які в семантичній структурі містять знакові для української культури концепти *воля*, *доля*, *щастя*, *серце*, *душа*. Такі ІАП

відбивають певні характерологічні ознаки українців та їх пращурів, особливості їхньої зовнішності, а також специфіку їхнього світосприйняття, напр.: суворо-добродушна простота (М. Рильський), святосердний Цілитель (В. Барка), м'якосердечні анти (О. Бабій), чорнодолі очі (І. Калинець), бездоле життя (М. Корсук), синь-вольові очі (П. Тичина), душеокий мій Бог прадідівський (І. Павлюк), незграбно-щаслива доля (О. Рута).

Етнокультурної семантики набувають ІАП, що містять у значеннєвій структурі один із найвизначальніших українських культурних концептів – пісня: пісенно-хліборобна сторона (М. Сингаївський), пісенно-ясна доля (А. Левкович), співучо-ніжна душа (М. Рильський), піснемовний народ (В. Барка), пісеннокрил друг і брат (І. Драч), безпісенні душі (І. Римарук) та ін. Показова сполучуваність таких ІАП із означуваними словами народ, сторона (у значенні “край”, “батьківщина”), душа, доля.

Частотні в словотворчості поетів ХХ ст. ІАП із компонентом-концептом сум, оскільки для ментальності українців властивий стан суму, тривоги, тужіння душі не лише в особистому плані (за коханим, близькими, матері за дітьми), а й у соціальному, напр.: Мій край ключі тужноголосі / В політ збира (Р. Слободенюк); Сьогодні хлопці сумували, / Журба їх жалісно-гірка: / Ізнов одного поховали (В. Гренджа-Донський). В індивідуально-авторському світобаченні П. Воронька ІАП сумноока характеризує образ України-неньки, матері, рідної землі, пам'яті: ...Іде із двадцятого чи сорок першого року. / У вузлику в неї сухарик дитині голодній – / То пам'ять народна, то мати моя сумноока. Характерно, що аналізовані ІАП є епітетами до іменників туга, смуток, журба, печаль, скорбота, пам'ять.

Поети аналізованого періоду успішно експериментували у створенні ІАП, що містять у значеннєвій структурі загальнолюдські універсальні концепти краса, пам'ять, мудрість, правда та ін., позначені національною специфікою в змістовому наповненні контексту, у конотаціях неолексем, асоціативних зв'язках тощо: древньо-прекрасна земля (Б. Боровець), повнокрасен ти (П. Тичина), мудрочоллий Тарас (О. Ундір), многомудрі люди (С. Йовенко), мудросива старість (І. Огієнко), стоправедний глагол (І. Калинець), всепам'ятка доля (В. Стус), пропам'ятний хрест (С. Чарнецький).

Отже, авторські прикметникові інновації, що містять у семантичній структурі НКК, є не лише інтенсифікаторами образності, експресивності, виразниками народнопісенного колориту, а й важливими репрезентантами світобачення й світовідчуття сучасних носіїв української етнокультури.

У **третьому** розділі – “Індивідуально-авторські прикметники в сучасних неологічних словниках” – проаналізовано лексикографічні параметри опису прикметникових АЛН у словниках / словопоказчиках, випрацьовано основні підходи до укладання “Словника індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”, окреслено перспективи неографічного представлення ІАП у словниках різних типів.

Поповнення лексики української поезії ХХ ст. оказіональними прикметниками закономірно зумовило потребу їх лексикографічного опису в

спеціальних джерелах, зокрема в словниках мови письменників. Українське письменницьке словництво ХХ–ХХІ ст. представлене працями, у яких ІАП не становили спеціального об'єкта лексикографічного опису, а зафіксовані в складі епітетів та метафор поряд з узуальними лексемами. Показово, що лише деякі з аналізованих джерел репрезентують теоретичні аспекти лексикографічного опису одиниць (праці Л. І. Шутової, О. М. Рудь, Г. М. Вокальчук, О. Г. Радько). У словниках / показчиках, додатках до дисертацій ІАП описано здебільшого за такими лексикографічними параметрами: алфавітний принцип систематизації фактичного матеріалу (рідше – тематичний), фіксація ІАП різних авторів, хронологічний зріз – переважно ХХ ст., ілюстративний матеріал до АЛН (мікро- й макроконтест), нерідко – лише до найбільш функційно навантажених одиниць, паспортизація ІАП – переважно часткова або відсутня взагалі.

У дисертації обґрунтовано наукову необхідність лексикографічного опису ІАП з урахуванням, окрім зазначених вище, таких параметрів: характеристика конкретних граматичних форм прикметника (рід, короткі форми, ступені порівняння), тлумачення значення АЛН, порівняльні / зіставні аспекти (для “унаочнення” стилістичних, словотвірних, семантичних особливостей реєстрового слова), дата створення АЛН (точна або приблизна), наголос, паспортизація тощо.

Описано теоретико-практичні засади укладання “Словника індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”, який став першою спробою системного лексикографічного опису АЛН одного лексико-граматичного класу. Актуальність створення словника зумовлена потребою комплексного вивчення чисельного за обсягом і значеннєво розмаїтого корпусу авторських найменувань статичних ознак денотатів в українській поезії відповідного періоду.

Словник укладений за принципами, які розробили свого часу українські неографи (Є. А. Карпіловська, О. А. Стишов, Ж. В. Колоїз, Г. М. Вокальчук). Структурні компоненти словникової статті такі: реєстрове слово – прикметник у початковій формі, його граматична кваліфікація, ілюстративний матеріал, адреса (паспортизація), дата створення інновації (у деяких випадках відсутня), порівняльний аспект опису АЛН (в окремих словникових статтях), напр.: **Незгáсно-калі́нно-черво́ний**, прикм., *Мабуть, в радості грона тугі / І незгасно-калінно-червоні, / Коли є десь гарячі сніги, / Що серця обпікають й долоні.* (АЛ:14).

Обґрунтовано необхідність здійснення лексикографічної експертизи в процесі формування реєстру ІАП.

Окреслено перспективи словникових проектів (запропоновано фрагменти ідеографічного, етнолінгвістичного, словотвірного й морфемного словників ІАП), які слугуватимуть основою для подальших наукових досліджень й дадуть змогу простежити важливі структурно-семантичні характеристики оказіональних ад'єктивів у сучасному поетичному дискурсі.

У **висновках** викладено основні результати роботи.

1. Для лексикону української поезії ХХ сторіччя характерна велика кількість АЛН, які становлять об'єкт спеціальних неологічних та неографічних студій. У корпусі АЛН вагоме місце посідають лексичні інновації, що позначають статичні ознаки денотатів. Активне використання новотворів-прикметників суттєво розширило арсенал зображально-виражальних та оцінних засобів поезії досліджуваного хронологічного зрізу.

Визначальними критеріями зарахування ад'єктивів до АЛН стали: лексикографічний, експресивно-стилістичний, словотвірний. Основне порушення мовної норми в системі прикметника сучасної української мови – утворення ступенів порівняння від відносних та присвійних прикметників, а також від субстантивних одиниць. Це явище поширене в поетичній творчості українських авторів ХХ ст., які вдаються до свідомого відхилення від граматичної норми, щоб досягти певного стилістичного ефекту, передати найтонші смислові або емоційно-оцінні відтінки значення ІАП.

2. Важливу роль у виявленні певних тенденцій в індивідуально-авторській словотворчості українських поетів минулого сторіччя відіграє різновекторне кількісне дослідження АЛН. ІАП формують вагомий щодо кількості клас (понад 5100 одиниць) із різноаспектними значеннєвими характеристиками.

Оказіональні ад'єктиви характеризують денотат за найрізноманітнішими ознаками. У значеннєвій структурі ІАП аналізованого періоду найчастотнішими виявилися такі диференційні семи: 'внутрішні властивості істоти' (23%), 'зовнішні особливості істоти' (22 %), 'звукова характеристика денотата' (9 %), 'колір, інтенсивність його вияву' (8 %). ІАП із зазначеними семами суттєво поповнили лексикон української поезії відповідного періоду, віддзеркаливши цим самим актуальні для сучасного соціуму загалом і креативної мовної особистості зокрема ті фрагменти довкілля, для номінації яких здійснювалися особливо активні словопошуки. Такі ІАП інтегрувалися в НМПКС, хоча, зважаючи на специфічність плану вираження, залишилися на її маргінесі.

3. Із-поміж досліджуваних ІАП виокремлюються композити (80 % від загальної кількості), які, порівняно з простими за структурою номінаціями, значно багатші й складніші з семантичного погляду. Їхня експресивність посилена за рахунок метафоричності, яка може бути властива одному або ж обом мотивувальним словам.

4. За здобутими результатами частотного аналізу встановлено, що найактивнішими "словотворцями" в царині прикметникової неології були українські шістдесятники (створено близько 600 ІАП) та київські неокласики (майже 530 ІАП) – попри їхню вірність класичним традиціям у поезії. Доведено, що словотворчість авторів безпосередньо залежала від загальних тенденцій розвитку сучасної української мови аналізованого періоду й особливостей формування поетичного лексикону.

5. Найбільш репрезентативним у царині авторської прикметникової номінації був період 1956–1989 рр. завдяки активним пошукам шістдесятників (засвідчено 981 інновацію). Низька продуктивність авторів у добу комунізації (1934–1940 рр. – 148 АЛН), в умовах Другої світової війни (1941–1945 рр. –

174 АЛН), у період повоєнних років (1946–1955 рр. – 145 АЛН) значною мірою зумовлена впливом чинників позамовного характеру.

6. Поетичний лексикон аналізованого хронологічного зрізу засвідчує активне вживання ІАП (близько 30 %), які в семантичній структурі містять НКК і слугують важливими репрезентантами НМПКС. У структурі описуваних одиниць найпоширеніші два типи утворень, відзначених лінгвокультурною специфікою: так звані культурні концепти (близько 400 АЛН), а також слова-символи (понад 1100 АЛН), які виразно демонструють етнічно-ментальну специфіку українців. Наявність етнічно маркованого компонента допомагає виявити особливості національно-мовної картини світу в її конкретному відтворенні через мову поезії.

Аналіз національно-культурної конотації символів у семантичній структурі ІАП дав змогу виявити такі закономірності: 1) активне творення АЛН із компонентом на позначення типових для українського етнопростору рослинних слів-символів (*верба, пишиця, калина, полин, тополя* та ін.) (близько 100 АЛН), у структурі яких увиразнено значення флоролексеми або ж актуалізовано переважно такі семи: ‘рідний край’, ‘Україна’, ‘гармонія’, ‘краса’, ‘любов’, рідше – ‘туга’, ‘сум’, ‘горе’; 2) конструювання значної кількості ІАП (майже 80 АЛН), у семантичній структурі яких наявні зооморфні символи майже всіх класів тваринного коду: звірі, гади, птахи, риби; традиційні зоосимволи в поетичному мовленні вжиті переважно з метою характеристики позитивних чи негативних рис людини; 3) висока частотність інновацій (22 % від усіх лексем із компонентом-символом) на позначення неба й небесних світил, сконструйованих на основі архаїчних міфологічних поглядів предків або ж традиційних образних паралелей; 4) наявність ІАП із компонентом “пори року” (81 АЛН), які в поетичному мовленні набувають універсальних для багатьох міфологічних систем антропоморфних ознак, а також мають тісний зв’язок з обрядовістю давніх українців; 5) порівняно невелика кількість АЛН, що позначають реалії народного побуту (*рушник, криниця, колиска*) та традиційну їжу українців (*хліб, борщ*); загалом такі АЛН увиразнюють контекст і надають йому етнокультурного забарвлення.

7. У поетичній мові ХХ ст. зафіксовано значну кількість ІАП (180) із компонентом на позначення біблійно-християнських символів таких тематичних груп: а) найменування Бога та явищ потойбічного світу (*Бог, Христос, ангел, пекло, рай*); б) назви предметів-символів християнського культу (*хрест, ладан, дзвін*); в) назви культових споруд (*монастир, храм, могила*); г) номінації церковно-календарних подій, свят, релігійних обрядів (*Страсна п’ятниця, Зелені свята, колядка*); г) назви культових книг (*Біблія*) та ін. Релігійні компоненти-символи в значеннєвій структурі ІАП допомагають акцентувати увагу адресата на вагомих для української ментальності духовних поняттях, викликати в нього певні асоціації, спонукають по-новому поглянути на традиційні християнські мотиви й образи.

8. Поети аналізованого періоду успішно експериментували у створенні ІАП, у семантичній структурі яких актуалізовано й відтворено (експліковано) не лише специфічно національні концепти (*дума, думка, Україна, доля, туга, батько-*

мати та ін.), але й загальнолюдські універсальні (*краса, пам'ять, мудрість, правда* та ін.). Останні, хоч і не є етнознаковими, однак різною мірою віддзеркалюють національні особливості в своєму змістовому наповненні, у конотаціях, асоціативних зв'язках.

9. У творчому доробку поетів ХХ ст. велику тематичну групу (8 % від усіх АЛН) утворюють ІАП-кольороназви, що відбивають національно-культурну специфіку уявлень мовного колективу про колір і його роль у житті людини, репрезентують специфіку колірних асоціацій. Із-поміж авторських кольоративів кількісно переважають прикметники, що позначають *жовтий* колір та його відтінки (19%), *сірий* (17 %) і *синій* (16 %) кольори. Це пояснюється впливом традиції творення колірних образів у мові фольклору та художньої літератури. Автори не тільки актуалізують усталені (переважно фольклорні) значення кольорів, а й створюють на їхньому ґрунті оригінальні (індивідуально-авторські) словообрази.

10. Попри значні здобутки вітчизняного словництва в царині опису прикметникових найменувань (у тім числі й авторських), в українській лексикографії досі було відсутнє спеціальне джерело, у якому з урахуванням теоретичних надбань сучасної лексикографії представлено значний за обсягом корпус специфічного лексичного матеріалу – індивідуально-авторських прикметникових номінацій, засвідчених у сучасній українській поезії. Відтак здійснено першу спробу системного опису прикметникових неолексем – “Словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”.

Лексикографічна інтерпретація неuzuальних номінативних одиниць, створених креативними мовними особистостями, слугуватиме емпіричною базою для подальших лексикологічних, семасіологічних, дериватологічних, лінгвокультурологічних, неографічних студій, поглибленому дослідженню актуальних проблем теорії лексикографії, теорії okazіональної номінації, поетики, історії літературної мови, сприятиме виявленню загальних тенденцій у мовно-естетичній вербалізації знакових для української ментальності фрагментів довкілля, реалізації подальших лексикографічних проєктів.

У **додатках** представлено 1 рисунок і 7 таблиць, фрагменти “Словника індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”, “Тематичного словника індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”, “Словника національно-маркованих індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч”.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. *Поліщук О. Г.* Індивідуально-авторські прикметники-композиції у поетичному лексиконі ХХ століття / О. Г. Поліщук // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : НаУОА, 2008. – Вип. 10. – С. 109–115.

2. *Поліщук О. Г.* Авторські новотвори-репрезентанти колірної картини світу в українській поезії ХХ століття / О. Г. Поліщук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : [зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету]. – Рівне : РДГУ, 2009. – Вип. 17. – С. 40–46.

3. *Поліщук О. Г.* Актуальні проблеми дослідження індивідуально-авторських прикметників у сучасному українському мовознавстві / О. Г. Поліщук // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : НаУОА, 2009. – Вип. 12. – С. 269–274.

4. *Поліщук О. Г.* Індивідуально-авторські прикметники у поезії ХХ століття : лексикографічна репрезентація / О. Г. Поліщук // Українське мовознавство : [міжвідом. наук. зб. / відп. ред. А. К. Мойсієнко]. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – Вип. 39/1. – С. 417–419.

5. *Поліщук О. Г.* Семантика авторських прикметникових новотворів із колірним компонентом (на матеріалі української поезії ХХ століття) / О. Г. Поліщук // Проблеми граматики і лексикології української мови : [зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 111–113.

6. *Поліщук О. Г.* Художньо-виражальні функції індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ століття / О. Г. Поліщук // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : НаУОА, 2010. – Вип. 17. – С. 315–319.

7. *Радько О. Г.* Авторські ад’єктивні композити в українській поезії ХХ століття / О. Г. Радько // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – № 1 (226). – С. 111–114.

8. *Поліщук О. Г.* Авторські прикметникові новотвори як специфічні репрезентанти національної культури / О. Г. Поліщук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : [зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету]. – Рівне : РДГУ, 2012. – Вип. 20 (2). – С. 111–113.

9. *Радько О. Г.* Лексикографічне представлення прикметникових новотворів поетів ХХ століття / О. Г. Радько // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених (Київ, 24–26 квітня 2012 року). – К. : ІУМ НАНУ, 2012. – С. 277–280.

10. *Радько О. Г.* До питання про диференціацію узуальних та okazіональних прикметників-композитів / О. Г. Радько // *Současné slovanské jazyky a literatury: problémy a perspektivy : sborník vědeckých prací účastníků vědeckého projektu Lingvistická studia mladých vědců III*. – Olomouc – Rivne, 2013. – S. 29–32.

11. *Радько О. Г.* Специфіка лексикографічного опису індивідуально-авторських прикметників / О. Г. Радько // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : [зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту]. – Рівне ; Острог : НаУОА, 2013. – Вип. 21 (3). – С. 107–109.

12. *Радько О. Г.* Національно-культурні елементи в семантичній структурі індивідуально-авторських прикметників / О. Г. Радько // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2 (279). – С. 42–46.

13. *Радько О. Г.* Етнокультурні концепти в семантичній структурі індивідуально-авторських прикметників (на матеріалі української поезії ХХ–ХХІ сторіч) / О. Г. Радько // *Лінгвістичні дослідження* : [зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. – Харків : ХНУ, 2015. – Вип. 40. – С. 123–130.

14. *Радько О. Г.* Лінгвістична природа індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіччя / О. Г. Радько // *Лінгвістичні студії молодих дослідників* : [зб. наук. праць учасників V Міжнародних наукових читань “Лінгвістичні студії молодих дослідників”, присвячених пам’яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 21 травня 2015 р.)]. – Рівне : РДГУ, 2015. – Вип. 6. – С. 45–49.

15. *Радько О. Г.* Особливості творення ступенів порівняння індивідуально-авторських прикметників в українських поетичних текстах ХХ–ХХІ сторіч / О. Г. Радько // *Лінгвостилістичні студії* : [наук. журн.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – Вип. 2. – С. 159–166.

16. *Радько О. Г.* Біблійно-християнські слова-символи в семантичній структурі авторських прикметникових новотворів / О. Г. Радько // *Лінгвістичні студії молодих дослідників* : [зб. наук. праць учасників VI Міжнародних наукових читань “Лінгвістичні студії молодих дослідників”, присвячених пам’яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 25 травня 2016 р.)]. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 7. – С. 154–161.

17. *Радько О. Г.* Словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч / О. Г. Радько, Г. М. Вокальчук. – Луцьк : Терен, 2016 (у друці).

АНОТАЦІЯ

Радько О. Г. Індивідуально-авторські назви статичних ознак в українській поезії ХХ сторіччя. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2016.

У дисертації здійснено комплексний аналіз та лексикографічну інтерпретацію авторських прикметникових новотворів в українській поезії ХХ сторіччя. Виокремлено загальні критерії ідентифікації okazіональних ад’єктивів, з’ясовано загальні тенденції авторського прикметникового словотворення в українській поезії аналізованого періоду. Описано семантичні й лексико-граматичні особливості індивідуально-авторських назв статичних ознак, які містять у семантичній структурі національно-культурний компонент і є специфічними репрезентантами національної мовно-поетичної картини світу: інновації, сконструйовані на основі базових концептів та символів національної культури, номінації релігійно-християнської тематики, індивідуально-авторські кольороназви. Уперше в українському (і слов’янському загалом) мовознавстві здійснено лексикографічну інтерпретацію індивідуально-авторських прикметників, засвідчених у поетичних текстах ХХ–ХХІ сторіч (описано понад

5100 одиниць). Окреслено перспективи опису авторських прикметникових новотворів у неологічних словниках різних типів.

Ключові слова: авторський лексичний новотвір, інновація, кольороназва, концепт, лексикографія, національна мовно-поетична картина світу, національно-культурний компонент, неографія, неологія, прикметник, семантика, символ, статична ознака, українська поезія XX сторіччя.

АННОТАЦІЯ

Радько А. Г. Індивідуально-авторские наименования статических признаков в украинской поэзии XX века. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2016.

В диссертации осуществлен комплексный анализ и лексикографическая интерпретация авторских прилагательных в украинской поэзии XX века. Выделены общие критерии идентификации окказиональных адъективов, определены общие тенденции авторского адъективного словообразования в украинской поэзии анализируемого периода. Описаны семантические и лексико-грамматические особенности индивидуально-авторских наименований статических признаков, содержащих в семантической структуре национально-культурный компонент и являющихся специфическими репрезентантами национальной языковой (поэтической) картины мира: инновации, сконструированные на основе базовых концептов и символов национальной культуры, номинации религиозно-христианской тематики, индивидуально-авторские наименования цвета. Впервые в украинском (и славянском) языкознании осуществлена лексикографическая интерпретация индивидуально-авторских прилагательных, зафиксированных в поэтических текстах XX–XXI веков (описано более 5100 единиц). Определены перспективы лексикографирования авторских адъективных новообразований в неологических словарях разных типов.

Ключевые слова: авторское лексическое новообразование, инновация, цветообозначение, концепт, лексикография, национальная языковая (поэтическая) картина мира, национально-культурный компонент, неография, неология, имя прилагательное, семантика, символ, статический признак, украинская поэзия XX века.

SUMMARY

Rad'ko O. H. Individual author names of static characteristics in Ukrainian poetry of XX century. – Manuscript.

Dissertation for the degree of the Candidate of philology, speciality 10.02.01 – Ukrainian language. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2016.

The dissertation is dedicated to the complex analysis and lexico-grammatical interpretation of individual author nominations of static characteristics (more than 5100 units) in Ukrainian poetry of XX century.

Different approaches to neological notions have been considered. Criteria of adjectival innovations identification (lexico-graphical, expressive and stylistic etc); appurtenance of juxtaposition and composite formations to the neological units have been grounded. It has been proved that gradation of adjectives is a vivid peculiarity of poetic style.

Frequency analysis of occasional adjectives according to the year of creation, the author, the distribution of innovations in the most representative thematic groups of new formations has been done.

Methodology of comprehensive analysis of structural and semantic peculiarities of static characteristics of individual author nominations as specific representatives of national linguistic poetical picture of the world has been suggested.

National and cultural components in semantic structure of individual author adjectives on the example of XX century Ukrainian poetry have been analyzed. The attention has been focused on such Ukrainian cultural concepts as *duma*, *thought*, *Ukraine*, *freedom*, *fate*, *adversity*, *heart*, *soul* as quantum of national cultural consciousness of Ukrainians and such word-symbols as *sky*, *Bible*, *steep*, *bread*, *viburnum*, *tarragon*, *cross* etc. as agents of Ukrainians' ethnical world perception. The place and role of author adjectival names of colours in individual and general linguistic poetical pictures of the world formation has been defined.

Peculiarities of traditional and individual author interaction in author adjectival innovations usage with national cultural component in Ukrainian poetry of the analyzed period have been revealed.

It has been proved that individual author names of static characteristics which contain Ukrainian ethnical peculiarities in biblical symbols, nominations defining colour names etc. not only intensify the imagery, expressivity of the text, but represent ideology and world perception ways of Ukrainian ethno culture bearers.

The most demonstrative author adjectival innovation vocabularies of attributive nominations from the point of view of lexico-graphical representation have been analyzed and main lexico-graphical parameters used in the description of adjectives have been outlined.

First in Ukrainian lexicography and individual author neography theoretical basics have been worked out and the Dictionary of individual author adjectives in Ukrainian poetry of XX–XXI centuries has been compiled.

Perspectives of neographical representation of author adjectival innovations in dictionaries of different types have been outlined.

Key words: author lexical innovation, innovation, name of the colour, concept, lexicography, national linguistic poetic picture of the world, national cultural component, neography, neology, adjective, semantics, symbol, static feature, Ukrainian poetry of XX century.